

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М. П. ДРАГОМАНОВА

УДК 371.134:373.3:7(043)

МАРГІТИЧ КАТЕРИНА ЄВГЕНІВНА

**ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО
ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УГОРСЬКОМОВНИХ
ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ
ЗАКАРПАТТЯ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

КИЇВ – 2009

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, доцент
Хижна Ольга Петрівна,
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова,
заступник директора Інституту педагогіки і психології;

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, доцент
Борисов В'ячеслав Вікторович,
Слов'янський педагогічний університет,
професор кафедри педагогіки і методики професійної технологічної підготовки;

кандидат педагогічних наук, доцент
Матвієнко Олена Валеріївна,
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова,
доцент кафедри педагогіки і методики початкового навчання Інституту педагогіки і психології

Захист відбудеться “ 19 ” травня 2009 р. о 14 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д.26.053.01 в Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розіслано “ 17 ” квітня 2009 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

В. Д. Сиротюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Становлення освітньої системи в Україні відбувається в умовах прискореного входження у світове співтовариство, зростання впливу етнічного фактора на процеси збереження цілісності національної державності та відновлення духовних пріоритетів суспільства. Про це наголошується в Законах України “Про освіту”, “Про загальну середню освіту”, Державній національній програмі “Освіта” (“Україна ХХІ століття”), Національній доктрині розвитку освіти, що утверджують національну ідею, сприяють національній самоідентифікації, розвитку культури українського народу, оволодінню цінностями світової культури, загальнолюдськими надбаннями. У Концепції національного виховання підкреслюється важливість передачі молодому поколінню соціального досвіду і багатства духовної культури народу та формування особистісних рис громадянина України, найважливішими з яких є національна свідомість та патріотизм. Відтак високий рівень сформованості національної свідомості, знання національної психології і характеру народу, його культурно-історичних традицій, морально-етичної спадщини, історії та сучасності є одним з найважливіших аспектів психолого-педагогічної готовності вчителя початкової школи до професійної діяльності.

Учитель виступає для молодших школярів духовним наставником, провідником соціального та історичного досвіду, вихователем, організатором пізнавальної діяльності. Такий багатофункціональний характер діяльності вчителя початкової школи зумовлює важливість його підготовки до формування національної свідомості молодших школярів, яка охоплює всебічне пізнання рідного народу, його історії, культури, духовності й на цій основі – визнання себе і як індивідуальності, і як частки своєї нації, а через неї всього людства. Особливого значення ці ідеї набувають в умовах Закарпаття, поліетнічну структуру населення якого часто називають мікромоделлю євразійського поліетнічного простору. Найчисельнішою національною етнічною групою регіону є угорці. Їм, як і іншим національним меншинам, держава надає право отримувати освіту рідною мовою. На вчителів таких загальноосвітніх навчальних закладів покладаються відповідальні завдання щодо усвідомлення школярами нерозривної єдності всього українського народу незалежно від національності та віросповідання, мови, традицій, звичаїв при збереженні національної ідентичності малих спільнот. У світлі сказаного актуальності набуває концептуальне осмислення та практичне вирішення проблеми підготовки вчителів початкової школи до формування національної свідомості молодших школярів в умовах розбудови українського суспільства.

Сучасна педагогічна наука і практика має вагомий доробок з питань формування національної свідомості. Наукові передумови формування національної свідомості молоді та теоретико-методологічні аспекти цієї проблеми досліджувалися В. Іванишином, Я. Радевич-Винницьким. В. Жмиром

С. Гессеном. І. Кресіна розробила системологічну концепцію національної свідомості у контексті політичних процесів, що відбуваються в Україні та світі. Осмислення філософських, етнополітологічних та етнодержавознавчих проблем, пов'язаних з піднесенням національної свідомості, подоланням упередженості до націоналізму, розвитком окремих складових української національної свідомості, здійснюють І. Вакарчук, В. Кремень, І. Курас, М. Мокляк, В. Смолій.

Методологічний аспект формування національної самосвідомості студентства досліджено у працях В. Мандрагела, психологічну сутність національної свідомості й самосвідомості дослідив М. Боришевський. Дослідженню проблеми формування національної свідомості школярів присвячені праці Л. Альшевської, Г. Гуменюк, Н. Калениченко, Л. Кандиби, Г. Кловак, О. Красовської, О. Любара, Л. Паламарчук, К. Приходченко, М. Стельмаховича, О. Сухомлинської. Наукові пошуки в галузі вивчення ментальності, соціального самопочуття і ціннісних орієнтацій угорськомовного населення Закарпаття представляють роботи науковців І. Миговича, В. Химинця, М. Макари, Р. Офіцинського, М. Токаря та інших.

Теоретико-методологічні основи формування національної свідомості етнічних спільнот як однієї з головних ланок формування молодого особистості стали предметом дослідження П. Кононенка, Н. Косаревої, О. Вишневського, Г. Філіпчука, педагогічні засади національного виховання як одного з дієвих чинників розвитку та формування особистості молодого людини розкрито в працях Г. Вереш, П. Гусака, В. Кузя, Ю. Руденка, З. Сергійчук, О. Опаленик та інших.

Важливого значення в межах дослідження проблеми формування національної свідомості молодших школярів угорської меншини набуває виявлення можливостей та ефективності впливу на цей процес учителя. Окреслена проблема набула звучання в працях П. Лізанця, Н. Гуйванюк, П. Чучки, Е. Горват, С. Панько, М. Кухти.

Актуальність дослідження зумовлена спрямованістю його результатів на розв'язання суперечностей між: соціальним замовленням на конкурентоспроможного фахівця з високим рівнем готовності до формування національної свідомості молодших школярів, якому притаманна виважена громадянська позиція, та реальним станом підготовки, зорієнтованої на формування функціональної готовності випускників ВНЗ до роботи у початковій школі; високими вимогами щодо забезпечення особистісно зорієнтованого підходу до національного виховання учнів початкової школи та індиферентним ставленням педагогічних кадрів до відповідних змін; усвідомленням майбутніми учителями початкової школи необхідності підвищення рівня готовності до формування національної свідомості молодших школярів та недостатньою розробленістю змісту, форм та методів підготовки вчителів до цього процесу.

Значущість та недостатня теоретична і практична розробленість проблеми підготовки вчителя початкової школи до формування національної свідомості

угорськомовних молодших школярів Закарпаття, необхідність розв'язання її в умовах сьогодення зумовили вибір теми дослідження: ***“Підготовка вчителя початкової школи до формування національної свідомості молодших школярів в угорськомовних загальноосвітніх навчальних закладах Закарпаття”***.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано згідно з тематичним планом науково-дослідної роботи кафедри педагогіки, психології та теорії управління освітою Закарпатського інституту післядипломної педагогічної освіти та Інститутом суспільствознавства “LIMES”, що діє при Закарпатському угорському інституті імені Ф. Ракоці II (протягом 2002–2008 років замовлення МОН України, наказ № 141 від 10.09.2003 р.). Воно є складовою дослідницького проекту “Мозаїка – 2001”, (реєстраційний номер 0193U044995).

Тема дисертації затверджена Вченою радою Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (протокол № 7 від 31.01.2008 р.) та узгоджена Радою з координації наукових досліджень в галузі педагогіки та психології в Україні (протокол № 6 від 17.06.2008 р.).

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні структурно-функціональної моделі підготовки вчителя початкової школи до формування національної свідомості молодших школярів в угорськомовних загальноосвітніх школах Закарпатської області та перевірі її ефективності в умовах реального навчально-виховного процесу.

Відповідно до мети дослідження були поставлені такі **завдання**:

1. На основі історико-філософського та психолого-педагогічного аналізу наукових ідей і теоретико-методологічних підходів до формування національної свідомості виявити чинники і педагогічні умови процесу підготовки студентів за спеціальністю “початкова освіта” до формування національної свідомості молодших школярів в угорськомовних ЗНЗ Закарпаття.

2. Обґрунтувати і створити структурно-функціональну модель підготовки вчителя початкової школи до формування національної свідомості молодших школярів в угорськомовних ЗНЗ Закарпаття.

3. Визначити фактичні рівні готовності вчителя початкової школи до формування національної свідомості молодших школярів в угорськомовних ЗНЗ Закарпаття.

4. Експериментально перевірити ефективність створеної моделі підготовки майбутнього вчителя початкової школи до формування національної свідомості молодших школярів і розробити практичні рекомендації щодо її впровадження.

Гіпотеза дослідження: підготовка вчителів початкової школи до формування національної свідомості молодших школярів в угорськомовних ЗНЗ Закарпаття буде ефективною за умови забезпечення переростання етнічної самосвідомості в національну свідомість через чітко організовану систему навчання та національного виховання, основними чинниками якої є: вивчення

української мови як важливого чинника духовності і консолідації нації; ознайомлення з культурними набутками, які сприяли прогресивному розвитку нації в усіх сферах її функціонування; створення студентам сприятливих умов для трансформації теоретичних знань і практичних умінь з формування національної свідомості молодших школярів у реальний навчально-виховний процес угорськомовних ЗНЗ.

Об'єкт дослідження — професійна підготовка майбутнього вчителя початкової школи.

Предмет дослідження — процес підготовки майбутнього вчителя початкової школи до формування національної свідомості молодших школярів в угорськомовних ЗНЗ Закарпаття.

Для розв'язання поставлених завдань використано такі **методи дослідження**:

– теоретичні: історико-логічний, теоретичний аналіз наукових підходів до розв'язання проблеми формування національної свідомості – для комплексного аналізу досвіду підготовки учителів до формування національної свідомості учнів; метод моделювання – з метою побудови структурно-функціональної моделі підготовки студентів до досліджуваної складової професійної діяльності вчителя початкової школи;

– емпіричні: анкетування, опитування, бесіда, спостереження, вивчення та аналіз продуктів діяльності студентів, учнів та вчителів початкової школи – для вивчення практичного стану та результатів формування національної свідомості молодших школярів в практиці роботи сучасних угорськомовних шкіл Закарпаття, а також в процесі педагогічного експерименту;

– педагогічний експеримент – для перевірки ефективності розробленої структурно-функціональної моделі підготовки вчителя початкової школи до формування національної свідомості молодших школярів у ЗНЗ Закарпаття;

– математичні методи обробки експериментальних даних, які дозволили виявити достовірність одержаних результатів.

Експериментальна база дослідження.

Дослідно-експериментальною базою було обрано Закарпатський угорський інститут імені Ф. Ракоці II, Мукачівський гуманітарно-педагогічний інститут та Закарпатський інститут післядипломної педагогічної освіти.

Всього в експерименті брали участь 400 студентів, 345 учнів та 64 вчителі початкової школи. Дослідження здійснювалося впродовж 1998–2008 рр. та охоплювало три етапи науково-педагогічного пошуку.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що вперше:

– *теоретично обґрунтовано та створено* структурно-функціональну модель підготовки вчителя початкової школи до формування національної свідомості угорськомовних молодших школярів, яка реалізується через діагностику та розвиток складових національної свідомості особистості, цілеспрямоване формування позитивних стереотипів діяльності з метою

налагодження толерантних міжетнічних та міжнаціональних відносин і є цілісною системою удосконалення процесу формування свідомих громадян України, що належать до угорськомовної меншини Закарпаття;

– *розроблено* сутнісну характеристику рівнів готовності вчителя початкової школи до формування національної свідомості молодших школярів;

– *удосконалено* критерії та показники готовності студентів спеціальності “початкова освіта” до педагогічної діяльності, що стосується формування національної свідомості молодших школярів в угорськомовних ЗНЗ Закарпаття.

Дістав подальшого розвитку особистісний підхід до визначення змісту і форм навчально-виховної діяльності на основі комплексного застосування проблемних завдань та ігрового моделювання міжетнічних і міжнаціональних стосунків з метою підготовки вчителя початкової школи до формування національної свідомості молодших школярів.

Практичне значення одержаних результатів. Застосування обґрунтованої та створеної у дослідженні структурно-функціональної моделі підготовки вчителя початкової школи до формування національної свідомості молодших школярів забезпечило зростання рівня готовності студентів експериментальних груп до досліджуваного виду їх майбутньої професійної діяльності.

Підготовлено методичні рекомендації для класних керівників молодших класів загальноосвітніх навчальних закладів та кураторів академічних груп вищих навчальних закладів. Їх впровадження сприятиме розробці курсів з педагогіки, історії педагогіки, педагогічних технологій, методики викладання конкретних дисциплін, методичних рекомендацій з теорії та історії педагогіки для студентів, широкого кола вчителів, вихователів, керівників системи освіти; розробці спецкурсів, спецсемінарів з педагогічних дисциплін; роботі студентських наукових гуртків, виконанню курсових та дипломних робіт; діяльності теоретико-методологічних та методичних семінарів кафедр педагогічних вищих навчальних закладів, шкіл, самоосвіті вчителів з проблеми формування національної свідомості школярів.

Основні результати дослідження впроваджено у процес підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня “бакалавр” у Закарпатському угорському інституті імені Ф. Ракоці II (довідка № 200 від 21.08.2008 р.), Мукачівському гуманітарно-педагогічному інституті (довідка № 283 від 09.07.08 р.); Закарпатському інституті післядипломної педагогічної освіти (довідка № 148/09 від 04.09.08 р.).

Особистий внесок здобувача. У наукових статтях, написаних у співавторстві з О. П. Хижною та О. В. Химинець, автору належить здійснення цілісного системно-структурного аналізу концепції формування національної свідомості угорськомовної молоді Закарпаття; вивчення уподобань і ціннісних орієнтацій майбутніх учителів початкової школи з числа угорської меншини; розробка методичних рекомендацій з викладання української мови в угорських гімназіях і вищих навчальних закладах.

Із опублікованих у співавторстві наукових працях у дисертації автором використані тільки його власні ідеї та розробки.

Вірогідність й аргументованість одержаних наукових результатів і висновків забезпечується всебічним аналізом предмета дослідження, теоретико-методологічним обґрунтуванням вихідних позицій, використанням взаємодоповнюючих методів, адекватних об'єкту, предмету, меті та завданням дослідження, поєднанням кількісного та якісного аналізів експериментальних даних, обробкою отриманих даних за допомогою методів математичної статистики.

Апробація основних результатів дослідження. Основні положення і висновки дослідження знайшли відображення у доповідях і виступах на: Міжнародних науково-практичних конференціях: “Освіта для майбутнього розвитку” (Київ, 2002), “Мова й освіта на початку ХХІ століття” (Берегово, 2004), “Українська мова вчора, сьогодні, завтра в Україні і світі” (Київ, 2005), Всеукраїнській науково-практичній конференції “Молодь, освіта, наука, культура і національна свідомість” (Київ, 2005), та науково-практичні семінари “Проблеми післядипломної освіти” (Ужгород, 2001, 2003, 2006, 2007).

Публікації. Основні результати дослідження опубліковано у 14 наукових працях (12 одноосібних), серед яких 1 підручник (надано гриф МОН України), 5 статей у фахових виданнях з педагогіки, 8 в інших наукових виданнях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається із вступу, двох розділів з висновками до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел (257 найменувань) та 8 додатків; містить 4 таблиці, 5 рисунків. Загальний обсяг дисертації становить 255 сторінок, з яких 200 сторінок основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність проблеми, розкрито стан її розробленості, сформульовано об'єкт, предмет і гіпотезу дослідження, визначено його загальну мету та завдання. Розкрито наукову новизну і практичне значення роботи, охарактеризовано методи дослідження. Зазначено зв'язок роботи з науковими планами та програмами, особистий внесок автора в опублікованих у співавторстві працях, апробацію і впровадження результатів дослідження.

У **першому розділі** *“Теоретико-методологічні засади підготовки вчителя початкової школи до формування національної свідомості молодших школярів в угорськомовних загальноосвітніх навчальних закладах Закарпаття”* проаналізовано стан дослідження проблеми у філософській, соціологічній, психолого-педагогічній, науково-методичній літературі та практиці, проведено історико-педагогічний аналіз проблеми підготовки вчителя початкової школи до формування національної свідомості молодших школярів в угорськомовних ЗНЗ Закарпаття, розглянуто психолого-педагогічні основи

процесу формування національної свідомості молодших школярів, розкрито зміст та структуру підготовки вчителя початкової школи до формування національної свідомості молодших школярів в угорськомовних загальноосвітніх навчальних закладах Закарпаття.

Особливості розробки теоретичних засад підготовки студентів спеціальності “початкова освіта” до формування національної свідомості молодших школярів в угорськомовних ЗНЗ Закарпаття детермінуються зміною парадигми освіти в умовах демократизації, гуманізації, гуманітаризації суспільства. Постановка та вирішення комплексної соціально-педагогічної проблеми формування національної свідомості та етнічної самосвідомості розглядається як об’єктивна необхідність суб’єктного розвитку таких цінностей особистості, як: любов до малої батьківщини, знання історії рідного краю, почуття відповідальності за стан навколишнього середовища і власну сім’ю, усвідомлене ціннісне ставлення до освіти, релігії, культури. Як цілісна система національна свідомість будується на органічній єдності загального, особливого та індивідуального. Загальне полягає в тому, що вона є складовою виховання всебічно розвиненої особистості, особливе зумовлене поєднанням національної та етнічної цінностей; індивідуальне розкриває залежність відчуття себе як громадянина через знання державної мови, розуміння і сприйняття традицій, звичаїв українського народу, готовності їх підтримувати, зберігаючи при цьому і власні етнічні цінності.

Враховуючи багатоманітність трактувань поняття професійної готовності майбутнього вчителя початкової школи до різних видів педагогічної діяльності та інтерпретації компонентів цього феномена, ми визначилися з основним змістом поняття “готовність вчителя початкової школи до формування національної свідомості молодших школярів”. Це складне особистісне утворення розглядаємо як цілісну систему стійких інтегративних якостей, що відображає особистісну позицію молодої людини, її знання та вміння формувати національну свідомість молодших школярів в процесі педагогічної діяльності.

Такий підхід дозволяє розкрити взаємозв’язок та взаємовплив структурних компонентів готовності вчителя початкової школи до формування національної свідомості молодших школярів: *когнітивного* (визначається необхідністю накопичення знань про соціально-історичні події минулого і сучасного буття України, національної символіки, традицій, звичаїв і обрядів українського народу, активізацією й розвитком мислення), *мотиваційно-емоційного* (включає стійку зацікавленість студентів обраною професією, зумовлює формування нормативно-регулятивних механізмів – ціннісних орієнтацій, смаків, ідеалів, почуття власної гідності й гордості за приналежність до своєї нації, любові до рідного краю, поваги до культури інших народів, толерантність, емпатія, що знаходять своє вираження у ставленні до людини, природи, суспільства), *операційно-креативного*, що акумулює застосування технологічного арсеналу оперування набутими знаннями, розвиток творчих умінь, просвітницьку діяльність, спрямовану на популяризацію самобутньої української культури.

Враховуючи компонентну структуру готовності вчителя початкової школи до формування національної свідомості молодших школярів в угорськомовних загальноосвітніх навчальних закладах, *критеріями* готовності за означеними компонентами виступили: ступінь теоретичної підготовки, наявність спонукальних мотивів до формування національної свідомості молодших школярів, сформованість професійно та особистіснозначущих якостей майбутнього фахівця.

Теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури та експериментальне дослідження дозволили зробити висновок, що формування національної свідомості молодших школярів з числа малих меншин – процес складний, довготривалий, що розпочинається з раннього дитинства, а результати його віддалені у часі. Він має бути чітко спланованим і організованим із використанням комплексного, системно-структурного та особистісно-діяльнісного підходів.

З метою пошуку дієвих, ефективних методів і засобів формування готовності вчителя початкової школи до розвитку національної свідомості молодших школярів в угорськомовних загальноосвітніх навчальних закладах, визначення педагогічних умов, розробки комплексної наскрізної системи навчання і виховання угорськомовних молодших школярів нами були проаналізовані *зовнішні чинники*, що впливають на процес формування національної свідомості. З'ясовано, що серед зовнішніх чинників провідне місце посідає *соціальне середовище*, вплив якого відбувається на тлі економічних, соціально-політичних умов, соціальних відносин, їх своєрідності та особливостей на даному етапі розвитку суспільства, сукупності домінуючих обставин, що визначають спосіб життєдіяльності особистості.

Одним з найважливіших зовнішніх чинників впливу на формування національної свідомості є *сім'я* – природне і незамінне мікросередовище життя дитини. Побутові умови, добробут, опосередковані характером взаємовідносин членів родини, створюють стан захищеності, впевненості, психологічно готують дитину до взаємодії із соціальним середовищем, побудови взаємовідносин у суспільстві. Рівень приватного життя, стан задоволеності ним, самореалізація батьків, їх активність і затребуваність суспільством, впливають на формування національної свідомості.

Наступним мікросередовищем є *шкільний колектив*. По мірі становлення особистості у колективі зростає цілісність її психічної структури, поглиблюються зв'язки з оточуючим світом, формується потреба відчувати свою цінність, значущість у своїй державі. Колективна діяльність вчить координувати свої дії, підпорядковувати загальній меті, дає змогу порівнювати себе з іншими і, головне, дає шанс реалізувати свої домагання на визнання: виявити здібності, довести свою цінність, самоствердитися.

До важливих засобів формування національної свідомості молодших школярів належать *засоби масової інформації*. Особливий вплив на емоційну

сферу учнів чинять телевізійні передачі, які формують певні соціальні установки, навіюють стереотипи поведінки. Цей вплив може мати як позитивний, так і негативний характер. Його результати залежать від того, який емоційний відгук викликає та, чи інша передача в душі дитини.

Віддаючи належне зовнішнім чинникам, що впливають на формування національної свідомості, у дослідженні обґрунтовано, що ефективність зовнішнього впливу, зокрема виховного, залежить від вчителя і від того, на кого цей вплив спрямований.

До *внутрішніх чинників* впливу на формування національної свідомості у дослідженні віднесено самосвідомість, самоідентифікацію, самоаналіз, самоосвіту (самостійне читання української літератури, позапрограмне вивчення невідомих їй сторінок історії рідного краю), сприйняття культури, краси народних традицій і обрядів, готовність молодої людини любити свою малу батьківщину, сприймати і перетворювати на краще життя свого краю.

Врахувавши, що всі чинники діють на школярів у комплексі, але сприймаються індивідуально, у педагогічному експерименті було поставлено завдання навчати студентів розвивати в учнів рефлексивну активність, формувати у них уміння аналізувати, співставляти, порівнювати свої дії і вчинки з аналогічними діями ровесників різної національності, літературних героїв тощо.

Культура міжнаціонального спілкування – невід’ємна складова культури особистості. Метою її розвитку є розуміння закономірностей спілкування між людьми різних національностей, виховання здатності протистояти перекрученням національних взаємин у суспільстві. Молодь особливо чутлива до питань національного характеру і реагує на них не лише раціонально, але й емоційно. В цілісному педагогічному процесі увагу зосереджували на недопустимості антиподів культури міжнаціонального спілкування (національній обмеженості та замкнутості, національному егоїзмі; чванливості, нігілізмі).

У другому розділі ***“Ефективність впровадження експериментальної моделі підготовки вчителів початкової школи до формування національної свідомості молодших школярів в угорськомовних ЗНЗ Закарпаття”*** відповідно до мети, завдань, гіпотези та результатів теоретичного розділу дослідження, сформульовано завдання та основні етапи педагогічного експерименту, з’ясовано рівні сформованості готовності вчителів початкової школи до формування національної свідомості молодших школярів виявлені критерії діагностування та педагогічної корекції цього процесу, обґрунтовано та експериментально перевірено ефективність структурно-функціональної моделі підготовки вчителя початкової школи до формування національної свідомості молодших школярів в угорськомовних ЗНЗ Закарпаття.

Дослідно-експериментальна робота проводилася протягом 1998–2008 рр. Усього дослідженням було охоплено 400 студентів, 345 учнів та 64 вчителі початкової школи. Студенти експериментальних груп (122 особи) цілеспрямовано навчалися за запропонованою методикою, студенти контрольних

груп (83 особи) – за традиційною.

На підставі аналізу літературних джерел і результатів констатувального експерименту виокремлено такі рівні готовності студентів до формування національної свідомості молодших школярів – низький (*репродуктивний*), середній (*перехідний*), високий (*творчий*).

Низький (репродуктивний) рівень характеризується низьким рівнем власної національної свідомості особистості: є усвідомлення студентом своєї належності до українського народу, що проживає на Закарпатті, але майбутній вчитель ще не володіє державною мовою, не знає історії українського народу, далекий від розуміння його культури; характеризується відсутністю патріотичних почуттів, засудженням української національної ідеї; пов'язує своє майбутнє лише з угорським народом. Цей рівень характеризується елементарною теоретичною підготовкою студентів, пасивністю в різних сферах навчально-виховного процесу, відсутністю зацікавленості у формуванні національної свідомості молодших школярів. Майбутній вчитель засвоює певний обсяг фактологічної науково-педагогічної інформації, однак спостерігається відсутність умінь самостійного вирішення поставлених завдань, спостерігається байдужість або невизначене ставлення до результатів своєї діяльності, низький рівень рефлексії.

Середній (перехідний) рівень характеризується поверховим відношенням до формування національної свідомості школярів; усвідомленням особистістю майбутнього вчителя своєї належності до українського народу, достатнім володінням національною і державною мовами та знаннями з історії України, бажанням працювати в ім'я українського народу, його майбутнього, але недостатність знань про українські національні звичаї, традиції, що призводить до відокремленості від національно-культурного процесу; наявністю почуття національної меншовартості, неповноцінності; невизначеністю у майбутньому місці проживання і роботи. Студенти з таким рівнем готовності слабо орієнтуються у царині національної культури та її окремих елементів; вони не виокремлюють конкретні специфічні риси, своєрідність української культури.

В основному студенти відзначаються задовільною теоретичною підготовкою, відносно стійкими ціннісними орієнтаціями. На такому рівні сформованості готовності майбутні вчителі охоплюють взаємозв'язки між компонентами змісту професійної підготовки, однак власна ініціативність, активність виявляються періодично, залежать від зовнішніх та внутрішніх чинників, педагогічна рефлексія виражена недостатньо.

Високий (творчий) рівень характеризується високим рівнем сформованості власної національної свідомості, крім того, передбачає активну позицію щодо політичних процесів державотворення та усвідомлення їх значення для існування нації як такої. Студентам притаманні: великий обсяг, різноманітність і системність знань, усвідомленість і аргументованість мотивації, вміння простежувати, узагальнювати причинно-наслідкові зв'язки педагогічних явищ; концептуальність уявлень про національну культуру; високий рівень

аргументованої самооцінки себе як представника своєї нації; активне ставлення до об'єктів та явищ національно-культурного та суспільно-політичного життя.

На даному рівні виявляється значний інтерес до досягнень національної української культури, висока політична активність на всіх рівнях суспільного життя, розуміння необхідності національно-державного згуртування суспільства, бажання після отримання освіти працювати на рідній землі. Професійно-педагогічне мислення студентів відрізняється високим рівнем рефлексії власних результатів, емпатією, толерантністю, що забезпечують глибоке розуміння особистості вихованця, його дій та вчинків. Цей рівень відображає творчий характер професійної діяльності майбутніх фахівців, їхню цілеспрямованість, ініціативність, стійку потребу в самоудосконаленні та самореалізації.

Підвищення рівня національної свідомості молодших школярів проектувалося разом з розвитком етнічної самосвідомості через зміст навчання, використання інноваційних технологій і методів у процесі засвоєння знань державної мови, доречне застосування методів психолого-педагогічної діагностики учнів під час навчання, розвиток рефлексивної активності учнів; різнопланове виховання, що передбачало вивчення історії України, Закарпаття, краєзнавчу роботу, соціально-корисну роботу, формування загальної культури учнів. Все це концентрувало зусилля на формуванні у молодших школярів сукупності таких характерологічних рис і якостей, як: національна свідомість, етнічна самосвідомість, ціннісні орієнтації, політична обізнаність, моральне здоров'я, соціальний оптимізм, потреби у праці, у самореалізації та самовдосконаленні.

При побудові експериментальної моделі підготовки майбутніх учителів до формування національної свідомості молодших школярів в угорськомовних ЗНЗ ми враховували три рівні виховного впливу на особистість:

- прямий безпосередній виховний вплив через спеціально організовані аудиторні заняття, виховні заходи;
- опосередкований виховний вплив через самостійну навчальну діяльність та наукову роботу студентів;
- виховний вплив супроводжуючих обставин, ситуацій, загальної атмосфери соціуму.

Експериментальна модель будувалася ступенево, була чітко спланованою й організованою із урахуванням національних особливостей соціуму, в якому живуть і навчаються студенти.

Метою першого (*пропедевтичного*) етапу експериментальної роботи визначено послідовний розвиток усіх компонентів готовності вчителя початкової школи до формування національної свідомості молодших школярів в угорськомовних загальноосвітніх навчальних закладах Закарпаття, накопичення теоретичних знань і практичних умінь, структурованих певними модулями.

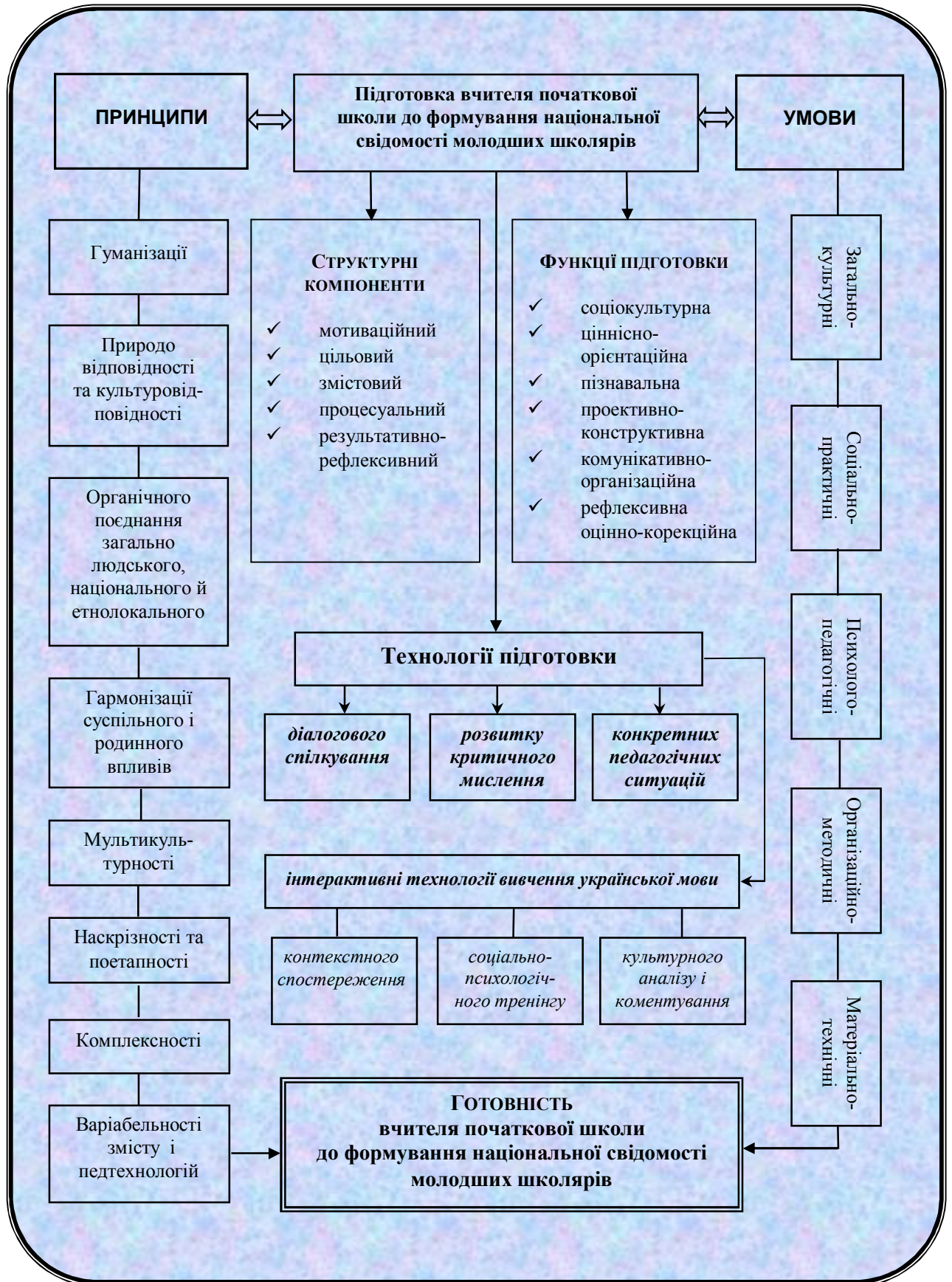

Рис. 1. Структурно-функціональна модель підготовки вчителів початкової школи до формування національної свідомості молодших школярів в угорськомовних ЗНЗ Закарпаття

На *другому (частково пошуковому)* етапі застосовувалися методи активної пошукової діяльності, відбувалася стабілізація виховних впливів. Цей етап характеризується оптимальним поєднанням теоретичної і практичної підготовки, проявом високої форми активності та самостійності студентів у процесі практичного застосування набутих професійних знань і вмінь, розширенням сфери евристичної діяльності, набуття досвіду застосування педагогічних технологій.

На *третьому (творчому)* етапі увага зосереджувалася на формуванні у студентів поліфункціональних професійних умінь, які забезпечують готовність майбутнього вчителя самостійно, свідомо і раціонально організувати індивідуальну творчу педагогічну діяльність у реальних умовах навчання молодших школярів. На цьому етапі студенти спроможні максимально розкривати потенційні можливості представників всіх етнічних груп у взаємодії.

Таким чином, вдосконалення процесу підготовки майбутнього вчителя до формування національної та етнічної свідомості угорськомовних молодших школярів відбувається через реалізацію педагогічних чинників, таких як: вивчення державної мови, читання та розповсюдження української літератури, вивчення історії України, Закарпаття в тому числі, та засоби української культури, народні звичаї, традиції тощо. Узагальнення результатів експериментальної роботи дозволяє визначити систему умов ефективності підготовки майбутнього вчителя початкової школи до формування національної свідомості молодших школярів в угорськомовних ЗНЗ Закарпаття, яка має таку структуру:

1) загальнокультурні умови:

- орієнтація на загальнокультурні цінності як засіб інтеріоризації майбутнім вчителем багатства культурного досвіду людства;
- збагачення змісту професійної підготовки;
- залучення студентів до конкретних видів діяльності, що передбачають самостійний вибір змісту діяльності та стимулюють врахування специфічних історичних, морально-етичних норм етносу, соціально-культурний досвід регіону, особливості культури інших етнічних спільнот і, зокрема, українського етносу.
- педагогічна підтримка процесу національної самоідентифікації майбутнього вчителя шляхом закріплення пріоритетності українознавчого компонента у змісті професійної підготовки;
- збільшення впливу національних культурних цінностей у процесі виховної роботи:
 - а) через залучення до підготовки та проведення заходів із відповідною тематикою (із загальної історії України, історії культури тощо);
 - б) шляхом інтенсифікації інформаційно-пояснювальної роботи національної спрямованості на побутовому рівні.

2) психолого-педагогічні умови:

- врахування регіональних, етнічних особливостей соціуму;
- включення до навчальних програм регіонального компоненту;
- забезпечення особистісно зорієнтованого підходу до організації професійно-педагогічної підготовки у ВНЗ;
- конструювання навчального процесу на основі гуманістичної суб'єкт-суб'єктної взаємодії шляхом впровадження діалогової стратегії педагогічної комунікації;
- застосування методів психолого-педагогічної діагностики з метою формування адекватної самооцінки і адекватного рівня домагань студентів, мотивації досягнень, рефлексивної активності;

3) організаційно-методичні умови:

- використання інноваційних технологій навчання в тому числі, таких як: технологія діалогового спілкування, розвитку критичного мислення, конкретних педагогічних ситуацій, інтерактивних технологій вивчення української мови: контекстного спостереження (полягає в аналізі та виявленні особливостей поведінки представників української культури, особливостей вербальних і невербальних відмінностей), кросс-культурного аналізу і коментування текстів (здійснюється за допомогою аналізу і співставлення культурних відмінностей з точки зору норм поведінки носіїв української мови, їх світогляду, найбільш значущих якостей в умовах життєздійснення) та технологій тренінгу;
- створення умов для активізації самостійної роботи студентів у процесі осягнення надбань національної культури, яке здійснювалося:

- а) через різні форми науково-дослідницької роботи;
- б) через педагогічну практику.

4) матеріально-технічні умови:

- оснащення сучасними технічними засобами та комп'ютерною технікою закладів освіти;
- розробка комплексу програмно-методичного забезпечення викладання навчальних дисциплін з комп'ютерним супроводом, створення електронних підручників та посібників.

Розподіл студентів експериментальних і контрольних груп за рівнями готовності до формування національної свідомості молодших школярів в угорськомовних ЗНЗ Закарпаття на формувальному етапі представлено у табл. 1.

Порівняльний аналіз вказує на те, що готовність до формування національної свідомості молодших школярів у студентів експериментальних груп у формувальному експерименті зросла на 20,4%, а частка студентів, що зберегли низький рівень, відповідно, знизилася на 9%. Кількість студентів експериментальних груп, що мають високий рівень готовності до формування національної свідомості молодших школярів, становить 24,6%, *середній* – 37,2%, *низький* – 38,2%. Порівнюючи з результатами констатувального експерименту, під час якого мало місце домінування студентів з низьким рівнем готовності

(74%) і були відсутні студенти з високим рівнем готовності (0%), маємо переконливу динаміку підвищення готовності до формування національної свідомості молодших школярів. У студентів контрольних груп ці показники виявилися значно нижчими. Математичне опрацювання результатів було здійснено за t-критерієм Стьюдента.

Таблиця 1

Готовність студентів до формування національної свідомості молодших школярів в угорськомовних ЗНЗ Закарпаття на формувальному етапі (%)

Компоненти готовності	Когнітивний		Мотиваційно- емоційний		Операційно- креативний	
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
<i>Рівні</i> \ <i>Групи</i>						
Високий	32,84	26,94	42,93	26,6	31,2	16,9
Середній	46,06	30,32	45,02	42,46	48,66	42,44
Низький	21,1	42,74	12,05	30,94	20,14	40,66

Про ефективність експериментальної моделі підготовки вчителя початкової школи до формування національної свідомості молодших школярів свідчать також результати вивчення життєвих планів випускників. Більшість випускників виявили бажання продовжувати навчання з тим, щоб своєю працею (76% на Закарпатті) розбудовувати Україну.

На користь висновку про зростання національної свідомості угорськомовних молодших школярів свідчить також участь учнів у конкурсах різного рівня, змаганнях та інших організаційних суспільних заходах. Порівняно з 2000 роком у 2008 кількість учасників предметних олімпіад з числа учнів середніх шкіл, які були охоплені експериментом у початковій школі, зросла у 6,4 рази.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення проблеми підготовки вчителя початкової школи до формування національної свідомості молодших школярів в угорськомовних загальноосвітніх навчальних закладах Закарпаття, яке полягає у розкритті педагогічних чинників та педагогічних умов цього процесу, визначенні критеріїв та рівнів сформованості готовності вчителя початкової школи до формування національної свідомості молодших школярів, виявленні та розкритті шляхів підвищення його ефективності через вдосконалення процесу навчання та виховання за розробленою у дослідженні

моделлю.

Встановлено, що процес цілеспрямованого формування національної свідомості молодших школярів в угорськомовних ЗНЗ є системним педагогічним впливом на свідомість і підсвідомість суб'єктів виховання, оскільки поява зародків національної свідомості пов'язана з утвердженням спочатку на психологічному рівні, а згодом і з усвідомленням індивідом свого "Я" як невід'ємної складової української спільноти ("ми").

Процес підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування національної свідомості молодших школярів вимагає урахування певних функцій, які ми визначили як: соціокультурна, ціннісно-орієнтаційна, проєктивно-конструктивна, пізнавальна, комунікативно-організаційна, рефлексивна та оцінно-корекційна.

Обґрунтовані специфічні принципи підготовки вчителя до формування національної свідомості учнів початкової школи, які розвивають загальнопедагогічні принципи, а саме: гуманізації, природовідповідності та культуровідповідності, органічного поєднання загальнолюдського, національного та етнолокального, гармонізації суспільного і родинного впливів, мультикультурності, наскрізності та поетапності, комплексності, варіабельності змісту та педтехнологій. Розроблена в дослідженні *структурно-функціональна модель* підготовки вчителя до формування національної свідомості молодших школярів в угорськомовних ЗНЗ розкрила взаємозв'язки мотиваційного, цільового, змістового, діяльнісно-процесуального, результативно-рефлексивного компонентів у цілісній структурі підготовки вчителя до формування національної свідомості молодших школярів угорськомовних ЗНЗ, дозволила обґрунтувати критерії та показники сформованості готовності до формування національної свідомості молодших школярів.

Комплексність запропонованої експериментальної моделі підготовки вчителя початкової школи до формування національної свідомості молодших школярів забезпечує формування у студентів вміння мислити українською мовою, сприяє переосмисленню ментальності, вивченню культури українського народу, розвиває соціальну, мовну, економічну, полікультурну, інформаційну, освітню компетенції.

У процесі формувального експерименту доведено, що для одержання позитивних результатів підготовки студентів до формування національної свідомості молодших школярів за розробленою моделлю необхідно:

- в організації навчально-виховного процесу враховувати регіональні особливості життя угорськомовної общини, її ментальність, соціальну спрямованість, характерологічні риси;
- використовувати розвивальні методики навчання мови;
- поетапно запроваджувати інноваційні технології вивчення мови із реалізацією діалогізації змісту навчання та формуванням навичок рефлексії, самооцінки, самоусвідомлення своїх навчальних можливостей і побудови плану

самовдосконалення;

– ознайомлювати студентів з організацією позакласної та позашкільної роботи, яка передбачає формування національної свідомості угорськомовних молодших школярів.

У формувальному експерименті значно вищі результати підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування національної свідомості молодших школярів були досягнуті в експериментальних групах. Ми це пояснюємо комплексним впливом таких чинників: спрямованості підготовки на вирішення конкретних завдань навчання досліджуваної вікової групи школярів, вивчення державної мови, читання та обговорення української літератури, вивчення історії України, Закарпаття в тому числі, ознайомлення з українською культурою, народними звичаями, традиціями, врахування регіональних, етнічних особливостей соціуму; краєзнавчої роботи та організації історико-краєзнавчої роботи.

Позитивними виявились результати залучення студентів до конкретних видів діяльності, що передбачають:

– самостійний вибір змісту діяльності та стимулюють врахування специфічних історичних, морально-етичних норм етносу, соціально-культурний досвід регіону, особливості культури інших етнічних спільнот і, зокрема, українського етносу, а також до розв'язання ситуацій–дилем, які впливають на формування особистості учня, сприяють розвитку його почуттів і створення моделей поведінки;

– застосування методів психолого-педагогічної діагностики з метою формування адекватної самооцінки і адекватного рівня домагань учнів, мотивації досягнень, рефлексивної активності;

– системного комплексного впливу на свідомість, волю і почуття вихованців через позакласну та позашкільну роботу.

Узагальнення результатів експериментальної роботи дозволяє визначити систему умов ефективності і підготовки майбутнього вчителя початкової школи до формування національної свідомості молодших школярів в угорськомовних ЗНЗ Закарпаття, яка включає загальнокультурні, психолого-педагогічні, організаційно-методичні, та матеріально-технічні умови.

Результати формувального експерименту довели, що обґрунтована у дослідженні структурно-функціональна модель підготовки вчителя початкової школи забезпечує у статистично значущих межах підвищення рівня готовності студентів до формування національної свідомості молодших школярів в угорськомовних загальноосвітніх навчальних закладах Закарпаття.

Проведене дослідження не вичерпує всіх проблем підготовки вчителя до формування національної свідомості молодших школярів в угорськомовних загальноосвітніх навчальних закладах Закарпаття. Перспективними вбачаємо подальші дослідження взаємодії загальноосвітніх навчальних закладів, вищих навчальних закладів та органів управління освіти у справі формування

національної свідомості представників національно-етнічних груп.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. *Маргітич К.* Дидактичні ігри у навчально-виховному процесі // Проблеми післядипломної освіти. – Ужгород : Карпати, 2001. – С. 46-48.
2. *Маргітич К.* Нестандартний урок // Імідж сучасного педагога. – 2002. – № 3(22). – С. 39-41.
3. *Маргітич К.* Психолого-педагогічні аспекти вивчення української мови в угорськомовних школах Закарпаття // Імідж сучасного педагога. – 2003. – № 4(33). – С. 42-43.
4. *Маргітич К.* Система роботи з розвитку зв'язного мовлення в старших класах угорськомовних шкіл Закарпаття. // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. – К., 2004. – Вип. 1(11). – С. 276-282.
5. *Хижна О. П., Маргітич К. Є.* Міжкультурна комунікація як важливий чинник професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи (на прикладі Закарпаття // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія № 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. – Випуск 10: збірник наукових праць / За ред. П. В. Дмитренка, Л. Л. Макаренко. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2008. – 235 с.
6. *Маргітич К.* Формування національної самосвідомості угорськомовної молоді Закарпаття // Українська мова вчора, сьогодні, завтра в Україні і світі. – К., 2005. – Т. 9. – С. 415-418.
7. *Маргітич К.* Особливості сучасного звукового аналітико-синтетичного методу навчання грамоти в угорськомовних школах Закарпаття // Молодь, освіта, наука, культура і національна свідомість. – К. : Європейський університет 2005. – С. 105-109.
8. *Маргітич К.* Дидактичні ігри на уроках української мови в угорськомовних школах. – Ужгород : Карпати, 2006. – 20 с.
9. *Маргітич К.* Урок української мови в початкових класах угорськомовних шкіл. – Ужгород : Карпати, 2006. – 46 с.
10. *Маргітич К.* Методичні рекомендації по розвитку зв'язного мовлення для шкіл з угорською мовою навчання. – Ужгород, 2006. – 34 с.
11. *Маргітич К.* Урок української мови в початкових класах угорськомовних шкіл. – Ужгород : Карпати, 2005. – 48 с.
12. *Маргітич К. Є., Химинець О. В.* Формування національної свідомості угорськомовної молоді Закарпаття. – Ужгород, 2006. – 86 с.
13. *Маргітич К. Є.* Особливості підготовки вчителя початкової школи до формування національної свідомості молодших школярів в угорськомовних ЗНЗ Закарпаття. Науковий часопис. Серія № 5. Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Педагогічні науки: реалії та перспективи. – Випуск 11. Збірник наукових праць / За ред. П. В. Дмитренка, В. Д. Сиротюка. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2008. – 349 с.

14. Українська мова для 2-го класу. Підручник для угорськомовних шкіл Закарпаття. – Ужгород, 2008р. – 146 с.

АНОТАЦІЇ

Маргітич К. Є. Підготовка вчителя початкової школи до формування національної свідомості молодших школярів в угорськомовних загальноосвітніх навчальних закладах Закарпаття. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти / Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – Київ, 2009.

Дисертація містить результати дослідження теоретико-методичних засад підготовки вчителя початкової школи до формування національної свідомості молодших школярів в угорськомовних ЗНЗ Закарпаття.

Визначено загальну структуру і зміст готовності вчителя до формування національної свідомості молодших школярів. Розроблено методику визначення рівнів готовності вчителя початкової школи до формування національної свідомості молодших школярів.

Науково обґрунтовано, що у вищих навчальних закладах на ефективність підготовки вчителя початкової школи до формування національної свідомості молодших школярів ЗНЗ Закарпаття впливають організація системи навчання та національного виховання, основними чинниками якої є вивчення української мови як сполучної ланки суспільства та важливого чинника духовності і консолідації нації; ознайомлення з культурними набутками, які сприяли прогресивному розвитку нації в усіх сферах її функціонування; створення студентам сприятливих умов для трансформації теоретичних знань і практичних умінь з формування національної свідомості молодших школярів у реальний навчально-виховний процес угорськомовних ЗНЗ Закарпаття.

Педагогічний експеримент підтвердив ефективність запропонованих критеріїв і показників діагностики досліджуваного виду готовності та структурно-функціональної моделі підготовки вчителя початкової школи до формування національної свідомості молодших школярів в угорськомовних ЗНЗ Закарпаття.

Ключові слова: національна свідомість, модель підготовки вчителя початкової школи до формування національної свідомості молодших школярів, готовність вчителя до формування національної свідомості молодших школярів.

Маргітич К. Е. Подготовка учителя начальной школы к формированию национального сознания младших школьников в венгрозязычных общеобразовательных учреждениях Закарпатья. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования

/ Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова. – Киев, 2009.

В диссертации представлены результаты исследования теоретико-методических основ подготовки учителя начальной школы к формированию национального сознания младших школьников в венгроязычных общеобразовательных учебных заведениях Закарпатья.

Определена общая структура и содержание готовности учителя начальной школы к формированию национального сознания младших школьников. Готовность учителя начальной школы к формированию национального сознания младших школьников представлена в исследовании как целостная система стойких интегративных качеств личности учителя младших классов, которая отображает личностную позицию молодого человека, его знания и умения формировать национальное сознание младших школьников в процессе педагогической деятельности.

Такой подход позволил раскрыть взаимосвязь и взаимовлияние структурных компонентов готовности учителя начальной школы к формированию национального сознания младших школьников: *когнитивного* (определяется необходимостью накопления знаний о социально исторических событиях прошлого и современного бытия Украины, национальной символики, традиций, обычаев и обрядов украинского народа, активизацией и развитием мышления), *мотивационно-эмоционального* (включает стойкую заинтересованность студентов избранной профессией, предопределяет формирование нормативно регулятивных механизмов – ценностных ориентаций, вкусов, идеалов, чувства собственного достоинства и гордости за принадлежность к своей нации, любви к родному краю, уважения к культуре других народов, толерантность, эмпатию, находящих свое выражение в отношении к человеку, природе, обществу), *операционно-креативного*, который аккумулирует применение технологического арсенала оперирования приобретенными знаниями, развитие творческих умений, просветительскую деятельность, направленную на популяризацию самобытной украинской культуры.

Учитывая компонентную структуру готовности учителя начальной школы до формирования национального сознания младших школьников в венгроязычных общеобразовательных учебных заведениях, разработаны критерии исследования уровней сформированности исследуемой готовности. Ими за указанными компонентами выступили: степень теоретической подготовки студентов, наличие побудительных мотивов к формированию национального сознания младших школьников, сформированность профессионально и личностно значимых качеств будущего специалиста.

Описаны функции подготовки учителя начальной школы к формированию национального сознания младших школьников – познавательная, прогностическая, ценностно-ориентационная, информационная, коммуникативно-организационная, социокультурная, проектная, рефлексивная.

Научно обосновано и экспериментально доказано, что подготовка учителя начальной школы к формированию национального сознания младших школьников в высших учебных заведениях достигает эффективности при условии реализации учебных программ и направлений воспитательной работы на основе учета принципов поликультурности. Разработаны и прошли проверку методики исследования элементов структуры готовности учителя начальной школы к формированию национального сознания младших школьников и модель подготовки учителя к формированию национального сознания младших школьников в венгриязычных общеобразовательных учебных заведениях Закарпатья.

Определена группа факторов (исторических, социальных, культурных, геополитических), которые влияют на готовность учителя начальной школы к формированию национального сознания младших школьников. Выявлены и описаны уровни национального сознания, имеющие свою логику возникновения и развития.

Разработаны методические рекомендации для классных руководителей младших классов общеобразовательных школ и для кураторов академических групп высших учебных заведений, позволяющие эффективно планировать воспитательный процесс и формировать готовность учителя начальной школы к формированию национального сознания младших школьников.

Представлена практическая реализация теоретико-методологических основ подготовки учителя начальной школы к формированию национального сознания младших школьников. Эффективность экспериментальной модели подготовки учителя начальной школы к формированию национального сознания младших школьников доказана положительной динамикой уровней готовности учителя начальной школы к формированию национального сознания младших школьников, что явилось результатом решения комплекса задач по разработке целостной системы подготовки учителя начальной школы к формированию национального сознания младших школьников в венгриязычных общеобразовательных учебных заведениях Закарпатья.

Ключевые слова: национальное сознание, модель подготовки учителя начальной школы к формированию национального сознания младших школьников, готовность учителя начальной школы к формированию национального сознания младших школьников.

K. Margitich. Preparing elementary school teachers for national awareness formation with junior schoolchildren in the secondary schools of Transcarpathia with Hungarian as the language of instruction. – Manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of the candidate of pedagogical science, on a speciality 13.00.04 – theory and methods of professional education / Dragomanov National Pedagogical University. – Kyiv, 2009.

The dissertation carries out a research on theoretical and methodological principles of preparing elementary school teachers for formation of national self-awareness with junior schoolchildren in the secondary schools of Transcarpathia with Hungarian as the language of instruction.

The general structure and content of the teacher's readiness to formulate the national self-awareness of the junior schoolchildren was defined. In addition, research methods of self-awareness development levels were worked out. It was substantiated that preparing primary school teachers in institutions of higher education for the formation of national self-awareness of the young learners is efficient on condition that intercultural educational programs and direction of educational work will be successful and realized on principles of multicultural programs.

Key words: national awareness, the model of preparing elementary school teachers for self-awareness formation with junior schoolchildren, the content structure of the teacher's readiness to formulate the young schoolchildren's self-awareness.

